

Carlos Kleiber – blišč in bolečina dirigentske poti glasbenega genija

Ko je Carlos Kleiber 6. junija 1997 dirigiral v ljubljanskem Cankarjevem domu, smo imeli eno zadnjih priložnosti občudovati mojstra za pultom. Na enkratni koncert z Orkestrom Slovenske filharmonije, ki ga je Kleiber priredil svoji ženi Stanki na ljubo, bi morala biti ponosna vsa Slovenija.

Takrat 67-letni dirigent je že dolgo veljal za živo legendo, za edinstven fenomen klasične glasbene zgodovine, ki je imel za seboj bleščečo, a nenavadno kariero. Že vse od sedemdesetih let je Kleiber želel slavo v uglednih koncertnih dvorinah z najpomembnejšimi orkestri sveta; pa najsi je bilo to na Dunaju, v Bayreuthu, Münchnu, Berlinu, Chicagu, Amsterdamu, Milanu, Londonu, New Yorku ali na gostovanjih po Japonski z *Vojčkom*, *Tristanom in Izoldo*, *Othellom*, *La bohème* ali *Kavalirjem z rožo*.

Ta na videz nedostopni, nedoumljivi in domnevno naporni genij je bil za glasbeni svet vse svoje življenje prava uganka, kajti z vsemi močmi se je boril proti vsakodnevni rutini orkestra in glasbenega gledališča. Njegove neizprosne zahteve glede vaj, zasedb, odnosa in discipline so bile povod vedno novim krizam. Nadvse inteligentnega, načitanega, senzibilnega in očarljivega, razorožujoče duhovitega, na trenutke ciničnega in jeznega moža je bilo na trenutke vse prelahko imeti za ekscentričnega. Njegove spektakularne odpovedi, nenavadno in kratko zgodovino snemanja plošč, odpor do izpostavljanja javnosti ni bilo težko označiti kot golo samovoljo zvezdnika. A Kleiber se je čutil zavezanega le glasbi, zato je ogromno zahteval od sebe in drugih ter se pikolovsko, skoraj obsedeno trudil, da bi vsako delo zasijalo v duhu svojega stvaritelja.

Njegova pot do ene najbolj bleščečih dirigentskih zvezd dvajsetega stoletja je bila posuta s trnjem. Karl Ludwig Bonifacius Kleiber je bil rojen 3. julija 1930 Američanki Ruth Goodrich in genialnemu avstrijskemu dirigentu Erichu Kleiberju, ki je bil takrat generalni glasbeni direktor berlinske opere Unter den Linden. Po emigraciji Ericha Kleiberja l. 1935 se je za družino začel čas popotovanj. V evropskih in od l. 1940 južnoameriških internatih je bil Carlos prikrajšan za varno družinsko življenje. Zato je toliko lažje razumeti, zakaj je pozneje tako ljubosumno čuval svoje zasebno življenje in zakaj mu je družina toliko pomenila, ko se je l. 1961 poročil s slovensko plesalko Stanislavo Brezovar in z njo spočel dva otoka.

Carlosov oče je sinove dirigentske ambicije na začetku opazoval s skrbjo. V povojnem času se mu je zdel glasbeni poklic preveč negotov in zavedal se je, kakšno breme je bila za sina že njegova slava. Toda Carlosova neznanska volja ga je hitro prepričala. Po enem samem semestru študija kemije v Zürichu je l. 1950 Carlosa poslal študirat glasbo v Buenos Aires. Po študiju ga je čakalo korepetiranje, najprej v gledališču La Plata, nato v münchenskem Gärtnerplatztheatru in dunajski Volksoper po debiju v Potsdamu ter od l. 1957

v Deutsche Oper am Rhein, kjer je Carlos od l. 1960 končno dirigiral bogat repertoar. Nato so sledili Zürich, Stuttgart in München. Kleiber se je le še strmo vzpenjal. V zvezdniških trenutkih pa je pogosto dvomil, ali je sposoben doseči svoj notranji ideal. Čeprav se je zavedal svojih sposobnosti, je oče ostal njegov vzor. Carlos je vedno iskal, iz partitur je izvabil še nikoli slišane odtenke, oblikoval neverjetne loke in prehode, očaral z eleganco, s strastno ognjevitostjo in barvito poezijo, jasno, navdušujoče dinamično in ostro ritmično. Orkestri so pod njegovo taktirko presegali sami sebe. A že sredi sedemdesetih let, ko so ga hvalili kot novo zvezdo na dirigentskem nebu, so se pokazali prvi znaki počasnega umikanja. Carlos, ki od leta 1972 ni sprejel nobenega stalnega položaja več, se je od l. 1980 pojavljal vse poredkeje in se omejil na skop repertoar. V devetdesetih letih se je poln razočaranja vse bolj umikal iz glasbenega posla. Svoj zadnji operni nastop je imel l. 1994 z dunajsko Državno opero na japonski turneji, ko je dirigiral svojega priljubljenega *Kavalirja z rožo*. L. 1999 se je dokončno umaknil. Glasbeni svet je do zadnjega upal na ponovno vrnitev tega izrednega dirigenta, ki pa je takrat že čutil težo let in bolezni.

Šokantna vest o njegovi smrti 13. julija 2004 v počitniški hišici v Konjšici pri Zagorju ob Savi je bila kljub vsemu nepričakovana. Carlos počiva na majhnem vaškem počivališču ob svoji ženi Stanki, ki je umrla pol leta pred njim; v deželi, ki je postala njegov drugi dom. Desetletja je počitnice preživel v krogu družine v odročnem hribovitem predelu nedaleč od Ljubljane, ki mu je bil tako pri srcu. Tam se je počutil varnega in tem krajem je ostal zvest še po smrti. Carlosu Kleiberju posmrtna slava ni pomenila nič. A če bi si ob svoji 80-letnici zaželel koncert, bi bil ta gotovo tu v Ljubljani.

Alexander Werner
avtor biografije *Carlos Kleiber. Eine Biografie*
Schott, Mainz

